

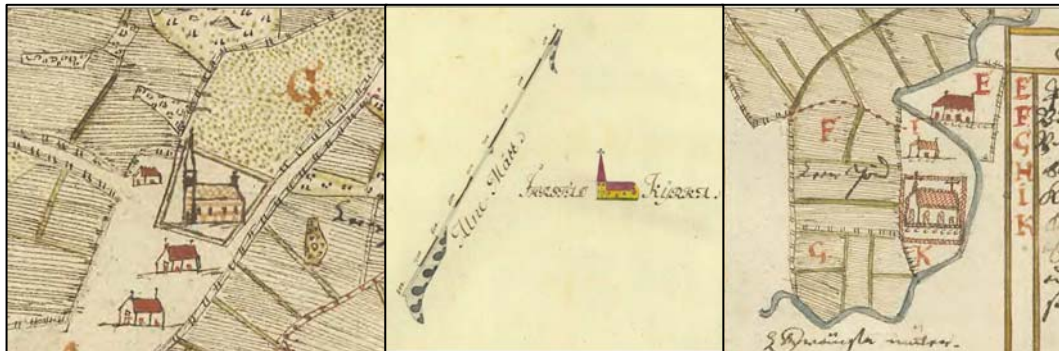
Dingtuna, Irsta och Lillhärads kyrkor

Installation av larmanläggningar

Antikvarisk kontroll

Dingtuna, Irsta, Lillhärad socken
Västmanland

Helén Sjökvist

Dingtuna, Irsta och Lillhärads kyrkor

Installation av larmanläggningar

Antikvarisk kontroll

Dingtuna, Irsta, Lillhärad socken
Västmanland

Helén Sjökvist

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Kulturmiljövård Mälardalen 2009

Omslagsfoto: Från vänster utsnitt av lantmäterikarta över Dingtuna 1652, Irsta 1765, Lillhärad 1652.

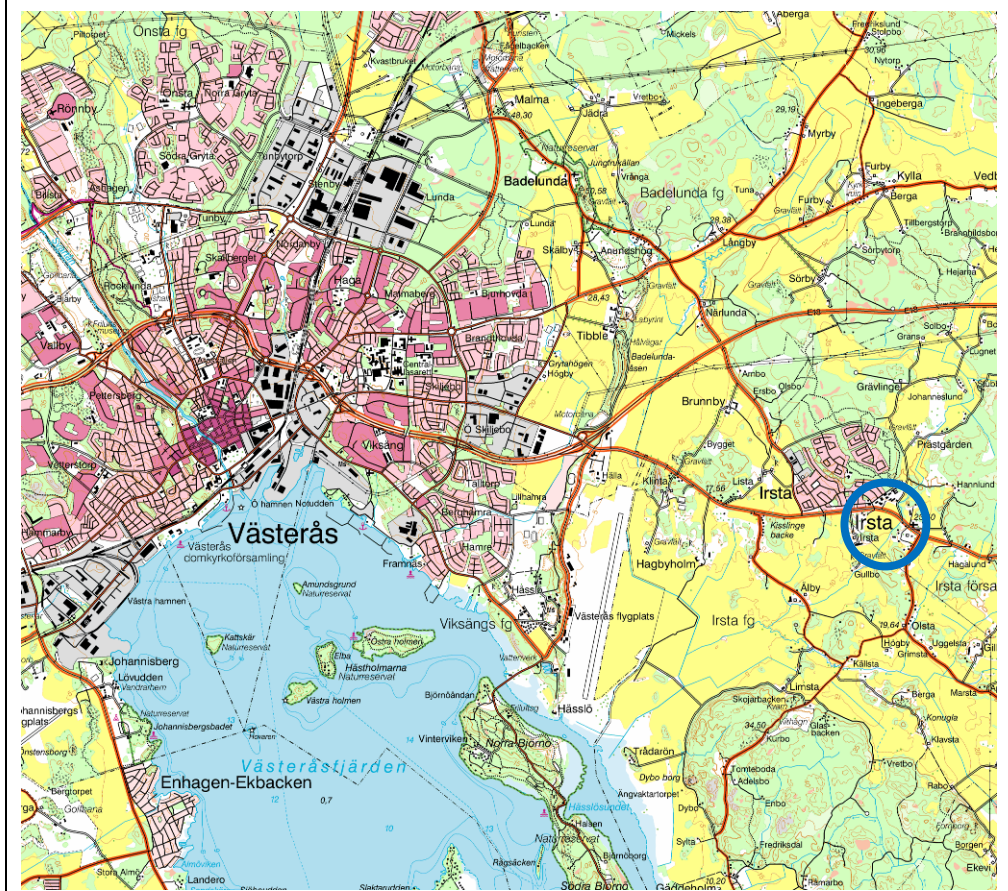
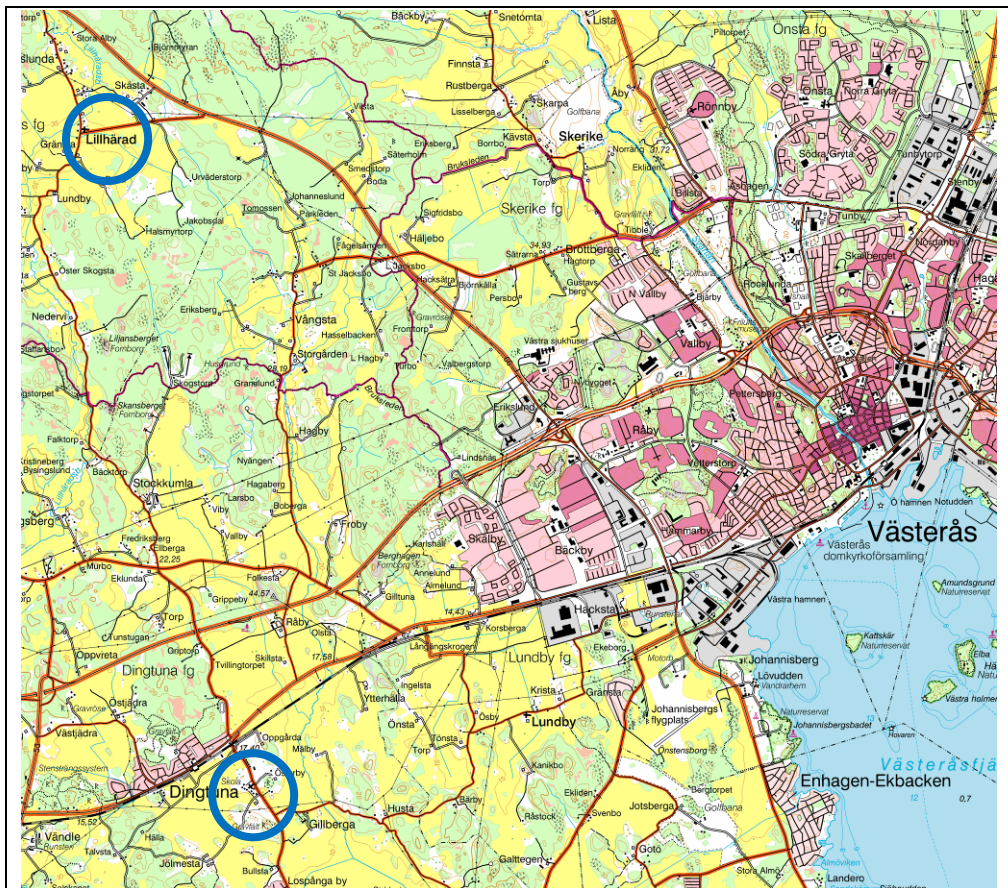
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.

ISSN: 1653-7408
ISBN: 978-91-86255-27-5

Tryck: Kulturmiljövård Mälardalen, Västerås 2009.

Innehållsförteckning

Inledning.....	5
Bakgrund	5
Genomförande	6
Dingtuna.....	6
Irsta	8
Lillhärad.....	11
Referenser.....	12
Litteratur.....	12
Tekniska och administrativa uppgifter	12

Figur 1. Kyrkornas läge, markerade med ringar. Utdrag ur Gröna kartan. Skala 1:100000.

Inledning

Under 2008 har brand- och inbrottslarm installerats i Dingtuna, Irsta och Lillhärads kyrkor. Larmen har ett trådbundet utförande vilket inneburit vissa nya eldragningar. I huvudsak har dessa kunnat döljas i mesta möjliga mån. Även vad gäller håltagningar har målsättningen varit att minimera antalet nya.

Tillstånd till arbetet gavs för Dingtuna 2005-09-09, dnr433-8669-05, för Irsta 2005-09-09, dnr 433-8671-05 och för Lillhärad 2005-09-09, dnr 433-8670-05. Arbetet har stått under antikvarisk kontroll av Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen.

Bakgrund

Dingtuna kyrka är uppförd omkring år 1300.¹ I den norra muren ingår dock rester av en 1100-tals kyrka. Vid 1400-talets mitt ersattes det tidigare tunnvalvet i trä med nuvarande slagna tegelvalv. Under 1470-talet dekorerades valven av Albertus Pictor. År 1649 överkalkades valven och målningarna togs inte fram igen förrän i samband med en restaurering 1898. I samband med detta tillkom även de dekorslingor som finns i de västliga valven.

Irsta kyrka är troligen uppförd under 1200-talet som en salskyrka.² Från denna tid härstammar det rundbågiga fönster som togs fram strax över sydingången i långhuset vid renoveringen på 1970-talet. Under 1300-talet förlängdes kyrkan mot öster och sakristian tillkom. Under 1400-talet byggdes kyrkan till med ett vapenhus mot söder och vid samma tid slogs de fyra stjärnvalven och valvet över tornrummet. Baron Cronstedt på Gäddeholm lät 1747 bygga till ett gravkor mot öster. Under 1900-talet har man även gjort mindre tillbyggnader till sakristian. Omkring mitten av 1400-talet slogs de fyra stjärnvalven i Irsta kyrka. Valv och väggar fick kalkmålningar, troligen främst i al secco teknik.³ Målningarna kalkades över, troligtvis under 1700-talet, och återupptäcktes i samband med 1905 års renovering.⁴ Vid denna tid fanns inget intresse från församlingens sida att restaurera de medeltida målningarna, varför man istället lät kalka över dem och därefter dekorera kyrkorummet efter arkitekt Agi Lindgrens skisser. När den renovering som genomfördes 1970 började planeras uppkom återigen frågan om framtagning av de medeltida målningarna och vid denna tidpunkt ställde sig församlingen sig mycket positiv till detta.

Lillhärads kyrka tillkom troligen på 1300 - 1400-talet men den medeltida kyrkan eldhärjades svårt på 1840-talet. Hela kyrkan totalförstördes och endast murarna stod kvar. Kyrkan återuppfördes i sitt nuvarande utförande och invigdes 1849. Kyrkan hade då försetts med ett flackt takfall till skillnad från det högresta, branta medeltida utförandet. Vid en omfattande restaurering 1954 - 55 förnyades tunnvalvet och nya slutna bänkkvarter ersatte 1800-talets öppna så kallade bönhusbänkar.

---

¹ Ahlberg, Björklund 2000.

² Ahlberg, Björklund 2000.

³ Östberg.

⁴ Boström.

Genomförande

Dingtuna

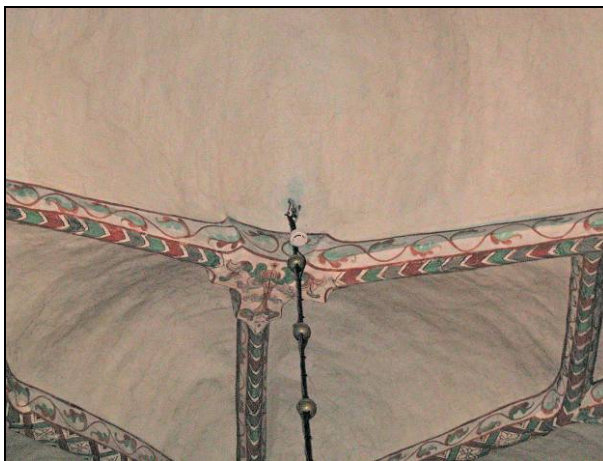
I Dingtuna kyrka har brand- och inbrottslarm installerats. De målningar av Albertus Pictor som förekommer i valven gör att särskilda krav på varsamhet har ställts för valven. Larmcentralen är placerad i ett skåp i nära anslutning till befintlig elcentral i källaren under sakristian. På detta skåp har även siren samt timer placerats i anslutning till annan liknande utrustning.

Dragningarna till brandlarmet har så långt som möjligt utförts på vinden. Detektorerna i valven har i långhuset placerats i anslutning till kronorna och inga nya håltagningar har utförts. På grund av den mycket höga höjden beslöts att göra detektorerna hissbara för att klara service och testning. Man hade i annat fall varit tvungen att bygga ställning vid varje provningstillfälle då höjden upp till valven visade sig vara för hög för service på annat sätt.

Detektorn placerades på ett s-format rör och gjordes nedhissbara från vinden. Lösningen användes även vid monteringen av branddetektorn i vapenhusets valv. I sakristian fanns inte tillräckligt utrymme för eldragning via kronorna varför en ny håltagning var nödvändig. I tornet har eldragningarna för brandlarmet kunnat förläggas i tidigare befintliga sträckningar. Rörelsedetektorer har i kyrkorummet placerats vid läktaren och i koret. Eldragningar till dessa har gjorts via befintliga kabelvägar. I vapenhuset har kabeldragningar utförts under torntrappan för att vara så lite synlig som möjligt.

Figur 2. Korvalvet med målningar av Albertus Pictor, före uppsättning av detektorer. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 3. Monterad detektor i långhusets västra valv. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 4. Östra valvet i sakristian före uppsättning av detektor. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 5. Detektor monterad i sakristians östra valv. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 6. Befintliga elkablar som dragits via orgeln till västra väggen. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 7. Nybyggd trälåda som skall rymma såväl befintliga som nya elkablar på västra väggen. På så sätt skall man framöver slippa fästa kablarna vid väggen. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 8. Befintlig dragning av elkablar utmed golvet vid långhusets södra vägg. Till denna har fogats ytterligare en kabel för larmet. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 9. Skåp i sakristians källare där den nya centralen har inrymts. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 10. Pelare på den södra väggen före uppsättning av rörelsedetektor. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 11. Pelare på södra väggen med monterad rörelsedetektor. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 12. Rörelsedetektor monterad i vapenhusets nordöstra hörn. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 13. Panel till inbrottslarm placerat i sakristians vindfång. Foto: Helén Sjökvist.

Irsta

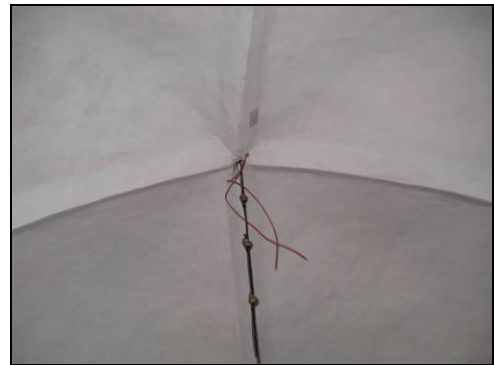
I Irsta kyrka har brand- och inbrottslarm installerats. Larmcentralen är placerad i det förrum till sakristian som uppfördes 1970. I långhuset har branddetektorerna placerats vid ljuskronorna vilket medfört att ingen ny håltagning genomförts för dessa. Man har liksom i Dingtuna utfört branddetektorerna i långhuset och tornrummet hissbara för att underlätta service och testning. I vapenhus och sakristia har nya hål tagits då det inte var möjligt att dra kabeln via kronorna. I tornrummet har kabel dragits till rörelsedetektorn via golvet för att undvika håltagning i valvet. I sakristian har ett nytt

håll tagits i nära anslutning till befintligt. I vapenhuset är den nya håltagningen placerad ett par decimeter vid sidan om den befintliga. För att även få en brandlarmsdetektor i gravkoret på kyrkans östra sida ansågs den mest skonsamma dragningen vara att gräva ned kabeln i marken från sakristians ingång till gravkorets norra sida. I sakristian har håltagning för detta ändamål gjorts i den del av byggnaden som uppfördes 1970. I gravkoret gjordes en håltagning direkt över sockeln i det nordvästra hörnet. Kabeln täcktes utvändigt med en metallprofil vilken målades in. I tornet har kablar i mesta möjliga mån förlagts till befintliga kabelvägar men för att få täckning hela vägen upp i spiran blev det nödvändigt med ytterligare tillkommande kabelbrädor.

Rörelsedetektorer är placerade på pelare i kyrkorummet. En siren är placerad under en av bänkarna i det norra bänkkvarteret.

Figur 14. Kabel dragen till detektor i korvalvet. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 15. Ny håltagning i sakristians valv. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 16. I vapenhuset gjordes en ny håltagning för branddetektorn. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 17. I vapenhuset gjordes även en ny håltagning för rörelsedetektorn. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 18. Rörelsedetektor placerad på en av pelarna på norra sidan. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 19. Rörelsedetektor placerad i tornrummets sydöstra hörn. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 20. Gravkoret före indragning av kabel till brandlarm. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 21. Gravkoret efter indragning av kabel till brandlarm. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 22. Indragning av kabel till gravkorets nordvästra hörn. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 23. Kabeln drögs in på vinden för att dras över vinden och ned till detektorn som placerats mer centralt över rummet. Foto: Helén Sjökvist.

Lillhärad

I Lillhärad kyrka har brand- och inbrottslarm installerats. Branddetektorerna i långhuset har placerats mellan ljuskronorna i taket. Nya hål har därför tagits för dessa. Den nya centralen för brandlarmet är placerad bakom dörren till läktartrappan. I läktartrappan är även sirenen placerad.

Figur 24. Tunnvalvet före montering av detektorer. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 25. Detektor monterad i tunnvalvet. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 26. Centralen för brandlarmet kom att placeras bakom dörren till läktartrappan.

Figur 27. Ny central bakom dörren till läktartrappan. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 28. Rörelsedetektor i långhuset. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 29. Branddetektor och rörelsedetektor i vapenhuset. Kablar kunde dras via en befintlig kanal.

Referenser

Litteratur

Ahlberg, Hakon & Björklund, Staffan. 2000. *Västmanlands kyrkor i ord och bild*. Borlänge.

Boström, Erik. 1984. *Medeltida kalkmålningar i Västmanlands län – en inventering*. Västerås.

Östberg, Anna-Lisa. 1971. *Irsta kyrkas byggnadshistoria och dess kalkmålningar*. Västerås.

Tekniska och administrativa uppgifter

Kulturmiljövård Mälardalen nr:	08131
Länsstyrelsen dnr:	433-8669-05 433-8671-05 433-8670-05
Landskap:	Västmanland
Län:	Västmanlands län
Socken:	Dingtuna Irsta Lillhärad
Kommun:	Västerås
Beställare:	Västerås kyrkliga samfällighet
Entreprenör:	Sura El AB Box 27 735 21 Surahammar
Projektledning	Svensk klimatstyrning
Antikvarisk kontroll:	Kulturmiljövård Mälardalen Helén Sjökvist Stora gatan 41 722 12 Västerås